

izreći određeni dojam, a o sadržaju kojemu je posvećena veća pozornost također ocjena. Općenit je dojam da je prvi dio temeljitiji i dorađeniji, pogotovo neki dijelovi, a da je Savjetnički rječnik nedovoljno domišljen i bez dovoljno precizne koncepcije.

U posljednjih tridesetak godina učinjeno je mnogo na standardizaciji hrvatskoga crkvenog jezika, a autori ovog savjetnika s time očito nisu dovoljno upoznati (čini se da su se previše i nekritički oslonili na Šetkinu *Hrvatsku kršćansku terminologiju*, 1976., smetnuvši s uma da to nije normativno, nego povijesno djelo). Zbog nedostatnog poznavanja jezika određene struke možda im i ne treba previše zamjeriti, ali im se mora prigovoriti što za određenu struku olako daju savjete, i to nerijetko dvojbene ili pogriješne. Jako se uočava da je građa religijskog sadržaja u HJS nerazmjerno mnogo. To je donekle razumljivo jer su ti sadržaji dugo bili potisnuti pa se sada mnogi u njima slabo snalaze. Bolje je međutim ne savjetovati nego savjetovati nesigurno i pogriješno.

Petar Bašić

ODGOVOR NA ČLANAK
S. BABIĆA "POLOVICA" ILI
"POLOVINA" KAO PITANJE?

U *Jeziku* 4/47, str. 152. – 155., objavljen je članak akademika Stjepana Babića u kojemu on kritizira savjet dan uz natuknice *polovica* i *polovina* u *Hrvatskome jezičnom savjetniku*.

Babić započinje članak kritikom jezičnog savjeta koji je čuo na radiju i koji mu se učinio lošim. Provjeravajući savjet po jezičnim priručnicima, zaključio je da je preuzet iz *Hrvatskoga jezičnog savjetnika*.

Savjet dan na radiju, ako je točno prenesen u *Jeziku*, svakako nije dobar. On je u prvome redu, onako kako ga prenosi Babić, logički pogrešan. Ne može nikako biti da je polovica "ono što je fizički podijeljeno na dva dijela ili se tako može dijeliti, a polovina ono što se ne može tako dijeliti nego samo zamisliti". Polovica dakako nije ono što je podijeljeno na dva dijela itd.; polovica može, dakako, biti samo jedan dio onoga što je podijeljeno na dva dijela.

U *Savjetniku* dakle ne piše "upravo tako", ne piše to. Ne piše ni približno tako. U *Savjetniku* piše da se *polovica* upotrebljava za što djeljivo, to jest da je polovica jedan od dva dijela onoga što je djeljivo, a da je *polovina* matematički naziv i, usto, da se upotrebljava za što nedjeljivo, da je dakle jedan od dva dijela onoga što je nedjeljivo. Babić dokazuje ono što uopće nije upitno, to jest da se sve, ovako ili onako, može dijeliti: "Međutim da se *polovica* upotrebljava za ono što je djeljivo, a *polovina* za ono što je nedjeljivo, bilo bi neobično jer gotovo se sve može dijeliti na pola." U nastavku obiljem primjera pokazuje ono što je jasno, da se zaista sve može dijeliti napola. Ključno je tu pitanje što se razumijeva pod djeljivošću, pa ćemo to pokušati objasniti. Djeljivim se razumijeva ono što se može (doslovno) dijeliti na manje dijelove i to takve dijelove koji nisu posebne, samostalne cjeline, dakle ono što nije kakav skup kakvih jedinka ili jedinica, kakvo uređeno i organizirano brojivo mnoštvo. Uporaba riječi *polovica* preporučuje se u skladu s tim uz imenice koje označuju kakav predmet (*polovica štapa, polovica tanjura, polovica stola*), što apstraktno (*polovica života, polovica potreba, polovica posla*) ili kakvu tvar (*polovica pijeska, polovica zemlje, polovica drva*). Da je

upravo takva uporaba te riječi logična, pokazuje i frazem *bolja polovica* te kolokat *svinjska polovica*.

Nedjeljivim se pak smatra uređeno brojivo mnoštvo, ono mnoštvo koje se sastoji od niza samostalnih članova, jedinka ili jedinica i čiji dijelovi nemaju one bitne oznake koje određuju cjelinu.

U prilog takvu rješenju u kojemu se *polovina* kao upravni član imenske skupine upotrebljava uz zavisni član imenske skupine koji označuje uređeno brojivo mnoštvo jedinka (npr. uz riječi *stanovnici*, *čovječanstvo*, *pleme*, *grad* /u značenju *gradsko stanovništvo*/, *stado*) ili, ako zavisni član imenske skupine označuje što neživo, kakav skup mjerljivih ili brojivih članova (npr. uz imenice koje označuju vremenska razdoblja – *mjesec*, *godina*, *stoljeće* ili mjerljive veličine – *površina*, *obujam*...), iako to Babić nije primijetio, jasno govore upravo izvori, i to u prvome redu upravo oni izvori (Hrvatski nacionalni korpus i Biblijska konkordancija) na koje se on poziva. Prevlast potvrda za *polovica* nad potvrdama za *polovina* dobrim je dijelom posljedica lektorskih zahvata, pa korpusni podaci za riječ *polovica* ne kazuju mnogo. Više kazuju podaci za riječ *polovina*, jer ona posve sigurno nije unesena lektorskim zahvatom. Babić piše da je u Biblijskoj konkordanciji riječ *polovica* potvrđena 39 puta, a *polovina* 59 puta, ali ga taj svakako neočekivan podatak (u usporedbi s ostalima pregledanim izvorima u kojima uvjerljivo prevladava *polovica*), ne navodi da tomu potraži razlog, da pogleda uz koje se riječi *polovina* upotrebljava, koje je značenje zavisnog člana imenske skupine. Gotovo svaka potvrda iz Biblijske konkordancije u skladu je sa savjetom danim u *Hrvatskome jezičnom savjetniku* (*polovina plemena*, *polovina saveza Jahvina*, *polovina prema gori*

Gerizimu, *a polovina prema...*, *polovina Gileada*, *polovina naroda Izraelova*, *polovina Manahaćana*, *polovina judejskih knezova*, *polovina će grada otići u izgnanstvo*, *zapovjednik polovine bojnih kola*, *sinovi polovine Manašeova plemena* itd.). I u ostalim izvorima na koje se poziva, Babić marljivo broji, a malo jezikoslovno razmišlja i proučava. U jednomilijunskome Moguševu korpusu također prevladavaju potvrde za uporabu riječi *polovina* kakvu preporučuje *Savjetnik*, npr. *polovina dana*, *polovina gosti*, *6 polovina*, *polovina zbroja*, *polovina 19. st.*, *normalna duljina ili polovina*, *u drugoj polovini travnja*, *da se broj kromosoma reducira na polovinu*. Tako je i u Hrvatskome nacionalnom korpusu (*polovina 17. vijeka*, *polovina ispitnika*, *polovina žitelja*, *polovina tumora*, *polovina zaposlenih*, *polovina svih ljudi*, *polovina tih poduzeća* itd.). Da se ne kaže da su primjeri probrani kako bi prikriili pravo stanje a potvrdili našu tezu, recimo i to da je na prvoj stranici ispisa potvrda za riječ *polovina* iz Hrvatskoga nacionalnog korpusa 12 (od ukupno 15) potvrda upravo za onakvu uporabu te riječi kakva je predložena u *Hrvatskome jezičnom savjetniku*.

Babić dobro kaže da je *polovica* dugo vremena bila u hrvatskoj leksičkoj normi riječ koja je pred riječju *polovina* u općemu jeziku imala posvemašnju prednost, da se *polovina* dugo smatrala uljezom iz srpskoga jezika, a da je njezina ukorijenjenost pokazala da ona to očito nije, nego da je sastavnim dijelom i hrvatskog leksika u kojemu je čvrsto ukorijenjena u prvome redu u matematičkome nazivlju. Upravo se iz njezina značenja u matematičkome nazivlju u *Savjetniku* izvodi preporuka za njezinu uporabu u općemu jeziku. Što bi moglo biti logičnije od toga?

Babić dobro zaključuje: "Razliku treba

tražiti na području upotrebe i na semantičkome području.” Kad je takva razlika uspostavljena, kao model, kao prijedlog, jer *Savjetnik* ništa ne propisuje i ništa ne određuje – on samo savjetuje, Babić njome nije zadovoljan. On odbacuje ponuđeni model, slaže se da treba uporabno razgraničiti *polovicu* i *polovinu*, i ne nudi nikakvo rješenje. Babić je u svojem vrhunskom jezikoslovnom proučavanju propustio uočiti da je za značenjsko i uporabno razgraničenje tih dviju imenica s općim značenjem dijela određene količine onoga što označuje zavisna imenica u imenskim skupinama s partitivnim značenjem najvažnija značenjska raščlamba zavisnih članova tih skupina. Nameće se pitanje, kakva je svrha takva članka?

Savjetnik predlaže model za uporabu riječi *polovica* i *polovina* tamo gdje je razlika očita, jasna. Sigurno je da postoje mnogi slučajevi u kojima će teško biti primijeniti ponuđeni model. Međutim, i *polovica* i *polovina* činjenicama su hrvatskog standardnog jezika, pa onaj tko riječi *polovina* i *polovica* upotrijebi drukčije od onoga što *Savjetnik* savjetuje ne čini nikakvu pogrešku. Savjet bi se mogao dopuniti blagom preporukom da se u ime tradicije i uobičajenosti u spornim slučajevima prednost daje riječi *polovica*.

Akademik Babić na kraju članka piše kako se nije prihvatio pisanja da odgovori na jedno pitanje, nego da pokaže “kako za neke sumnjive tvrdnje treba postupiti u proučavanju”. Ni mi se pisanja odgovora nismo prihvatili da bismo obranili jedno posve branljivo i logično rješenje, ne možemo nažalost zahvaliti profesoru Babiću da nas je tomu poučio, ni logički ni metodološki. Na odgovor nas je potaknulo u prvome redu to što kritizirajući rješenje koje potpisuje jedna autorica, Lana Hudeček, Babić ne propušta priliku kritizi-

rati sve autore i sva rješenja, pa uopćuje: “Primjeri pokazuju da autori HJS nisu sami dovoljno istraživali jezična pitanja, nego se služili raznim djelima i prepisivali iz njih ili su jednostavno napisali kako se njima čini da jest ili da bi trebalo biti ne zapitavši se može li tako biti.” Ti “primjeri” dva su primjera, *polovica* i *polovina*. Babić dalje i sam pokazuje da rješenje dano uz natuknice *polovica* i *polovina* nije niotkud prepisano, pa to nećemo ni komentirati. Ne možemo se nažalost složiti ni s time da se komu što učinilo ni s tim da se nitko nije zapitao može li tako, a kamoli s poopćenjem koje navodnu autoričinu brzopletost (ili što god to bilo) preslikava nevjerojatno velikom lakoćom na sve autore *Savjetnika*. Odgovora smo se prihvatili upravo zato da pokažemo da u jezikoslovnim proučavanjima ne valja postupati onako kako predlaže Babić, nego da u jezikoslovnim proučavanjima treba postupati s više obzira i razumijevanja jezičnih podataka, a u razgovorima, pa i polemičkim, s više uljudnosti, takta i poštovanja.

Propusti su dakako mogući. Pa i u rješenju koje Babić napada jedna je teška omaška, pogreška: u objašnjenju riječi *polovica* “djeljivo” je napisano *dijeljivo*.

Je li savjet dan u vezi s uporabom riječi *polovica* i *polovina* dobar, pokazat će vrijeme. Važnije je da on ni na koji način nije ni štetan ni pogrešan. Za razliku od toga, posve je sigurno nemjerljivo štetna intonacija dijaloga koju Babić nameće struci.

Lana Hudeček, Milica Mihaljević
i Luka Vukojević